

OVERÛSSEL

OVERÛSSEL

Stranding van het
fregatschip "OverÛssel"

N° 1050

fregat. OverÛssel

Spin 1845

Fregat. „Overijssel“

1840

Reclery. Jeanette Walen. Amsterdam.

geb. wif. „De Hoop“ van J. Meyers & Zn. Kl. Kattenburgerstraat

Amsterdam. 16 Mei 1840 te water geladen.

Kapn. G. Blom. [A234]

Juli. 1841. op de kust van Bali verongelukt. het schip

werd uitgeplundert, contentaris en lading. en het wrak.

alles totaal weggevoerd. De Ned. Regering heeft maatregelen
genomen tegen de boeven van Bali. en Lombok. en den Subben.

№ 1050

фрегат. "Оверijssel"

J. A. VAN DEN BERGEN
Harry Koningsbergerstraat 322
AMSTERDAM (W.)

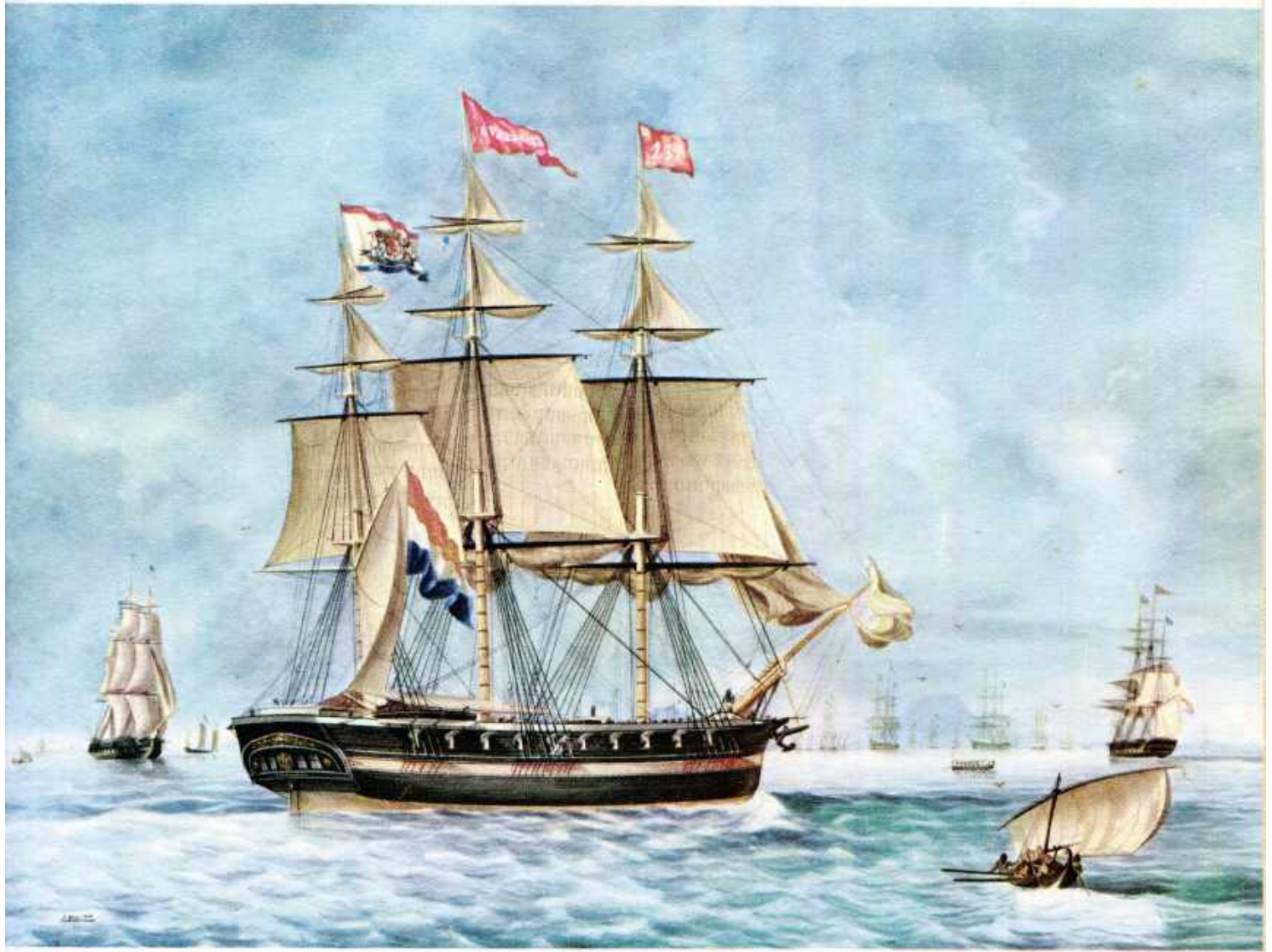
6.
//

1050

frejat Overijssel.

16 Mei 1840 te Water

werf. de Hoop" te Amsterdam

FREGAT 'OVERIJSEL'

Gebouwd in 1840 op de werf 'De Hoop' van J. Meyes & Zn te Amsterdam.
In 1841 vergaan bij Benoa aan de zuidkust van Bali.
Gesigneerd: J. Spin 1845.

FRIGATE 'OVERIJSEL'

Built in 1840 at the 'De Hoop' yard of J. Meyes & Zn., Amsterdam.
Foundered near Benoa on the south coast of Bali in 1841.
Signed: J. Spin 1845.

Deze serie bestaat uit acht aquarellen geschilderd door J. Spin (1806-1875)
This set consists of eight water colours by J. Spin (1806-1875)

Fregat 'Overijssel'

Kof 'Hillechiens van Delfziel'

Driemast galjoot 'Anthonius & Cornelia'

Stoomschip 'Ondine'

Clipperbark 'Jeannette Agatha'

Stoomschip 'Orion'

Stoomschip 'Rubbens'

Stoomschip 'Medea'

KNSM

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE STOOMBOOT-MAATSCHAPPIJ N.V.
ROYAL NETHERLANDS STEAMSHIP COMPANY
AMSTERDAM

Stranding van het
fregatschip „Overijsel“
in 1841

Beschreven in het boek
Leven en avonturen van een
Oostinje vaarder op Bali
door Aage Krarup Nielsen
uitg. 1928

in Nederlandsch-Indië en het recht om handel te drijven onder de Nederlandsche vlag, hij van groot nut zou kunnen zijn, niet alleen ten opzichte van het rijk Kloengkoeng, maar ook voor Lombok.

Op Bali kan het rijk Karangasem alleen met gebruik van wapenen worden onderworpen, maar misschien heeft men meer kans van slagen in Badong, dank zij vorst Kassiman en een invloedrijk priester, die de Hollanders goed gezind is.

Het resultaat van de beschouwingen van den gouverneur-generaal is, dat er op Bali geen gevaar bestaat, dat de Radja's zich in verbinding zullen stellen met vreemde mogendheden, maar aan den anderen kant valt er voor den Nederlandschen handel niet veel te doen. De opmerkingen aan het slot van het rapport, betreffende vorst Kassiman, bewijzen, dat de Hollanders niet begrepen hebben welk een slimme oude heer die Radja was. Hij was allerminst geneigd iets van zijn zelfstandigheid prijs te geven, maar hij verstond de kunst de Hollanders hun illusies te laten behouden. Eerst in 1906, 45 jaar na den dood van Vorst Kassiman in 1861, kwam het rijk Badong onder Nederlandsch bestuur. Daarentegen had Kassiman groot vertrouwen in Lange, luisterde naar zijn raad, voorkwam zijn wenschen en was dikwijls gast in zijn huis. In al die jaren, dat Lange op Bali werkte, hield die vriendschap en samenwerking stand ten voordeele van beide partijen. ←

In de maand Juli 1841 gebeurde er iets op Bali, dat een helderen blik werpt op Mads Lange's macht en moed.

Een groot Nederlandsch fregat, de Overijssel, bestuurd door Kapitein G. Blom, strandde in den mist op de Zuidpunt van het eiland, de Tafelhoek, nabij de plaats Benoa.

Kapitein Blom heeft in zijn rapporten aan den reeder en ook in een klein geschrift, dat hij later over die gebeurtenis uitgaf, een levendige schildering gegeven van zijn ondervindingen op Bali en de rol, die Lange speelde bij die stranding.

Hij vertelt hierin, dat de reis van Plymouth af goed volbracht werd in 99 dagen. Maar juist op den honderdsten dag stranden zij op Bali bij Benoa, ten Zuiden van Koeta, en zij denken dat dit Oost-Java is. De oorzaak was „de dikke hijige lucht, slecht gezicht, maar voornamelijk door de zeldzaam slechte kaarten”. Bemanning en passagiers samen, zijn er in het geheel 57 menschen aan boord.

Onder de passagiers is een Hollandsche familie: Lucassen met 5 kleine kinderen. Mevrouw is in gezegende omstandigheden. Verder de bedienden van deze familie en een jonge man, de heer Blommestein en nog de heer Hoevenaar.

De groote boot wordt uitgezet, maar draait drie keer in de rondte, een matroos wordt op de rotsen geslingerd, maar wordt later gered.

Met de volgende boot gaat het beter. Daar gaat eerst de heer Lucassen in, die heelemaal „desperaat” is, zijn vrouw, die elk oogenblik kan bevallen, vijf hulpelooze kinderen, een kindermisje en een jongenheer Blommestein, „die niet te temmen was, maar zijn ongeluk uitgilde.”

„Als je een hart in je lijf hadt, kon je het niet met droge oogen aanzien,” zegt kapitein Blom in zijn rapport.

De boot komt goed en wel door de branding heen aan land en keert terug met een Boeginees, die de aan boord geblevenen mededeelt, dat het eiland, waar men gestrand is, Bali heet. Hij vertelt hun verder, dat een koopman, met name Lange, een factory heeft niet ver hier vandaan. De kapitein geeft den Boeginees een brief mee aan Lange met verzoek om hulp.

Lange, intusschen al gewaarschuwd, is naar het strand gesneld en komt op het schip. Hij zegt, dat hij en kapitein Bouwmeester op de Mercurius de noodschoten gehoord hadden, die de Overijssel gegeven had en hoe zij gedacht hadden, dat het een schip was, dat door zeeroovers overvallen werd, wat niet zelden gebeurde. Ze hadden zich dus naar dezen kant van het

land gespoed om, als het nog niet te laat was, hulp te bieden. Ze kwamen juist aan, toen de sloep met de eerste schipbreukelingen de kust bereikte.

„Gelukkig,” schrijft kapitein Blom, „want anders zouden de inlanders, als ze zagen dat er niets te stelen of te rooven was, ze wel hebben kunnen vermoorden om de kleeren, die ze aan hadden, of ze tenminste naakt uitgekleet hebben.” Kapitein Bouwmeester was bij de passagiers gebleven om te verhinderen, dat ze door de inlanders overvallen zouden worden, want deze hadden zich al bij honderden om hen heen verzameld en onder hen was de oude Radja Goesti Ketoet, die als de grootste roover en moordenaar van het eiland bekend stond. De plek, waar ze zich bevonden, hoorde echter aan Lange en was hem door den vorst als opslagplaats voor katoen en rijst aangewezen. De inlanders durfden niets doen, zoolang er een bekend Europeaan tegenwoordig was. De schipbreukelingen bevonden zich op een plaats, die Tandjoeng Benoa heette, en moesten onder een bamboedak rustig zitten wachten tot het laag water werd. Lange deelde mede, dat er een etablissement in Koeta was, dat aan de Nederlandsche Handelmaatschappij hoorde. Daar bevonden zich de Hollanders Santbergen en Van West, met een schrijver en een pakhuismeester. Lange had daar zelf handel gedreven met de Balineezen, de Boegineezen en de Chineezen, en wel gedurende zes jaar. Hij was zelf zeeman, vertelde hij, en was met zijn schip in dezelfde omstandigheden geweest.

Kapitein Blom overlegt nu met 'Lange wat hij zal beginnen, het wordt al avond en hij is bang, dat het schip op de rotsen zal loopen. Men probeert het anker uit te werpen om te verhinderen, dat het op de koraalriffen zal worden geworpen. Intusschen rijst het water in het schip steeds hooger, het lijdt geen twijfel of het heeft een ernstig lek. Men houdt scheepsraad aan boord en besluit de boot te verlaten.

Verdeeld in een groote en in een kleine boot, gaat men aan land, gewapend met sabels en pistolen, 43 personen in het geheel. Geen goederen mogen worden meegenomen, want de boot is overbelast. De vrouwen gaan het eerst in de booten. Er zijn twee Javaansche meisjes en drie Fransche. De bemanning wil zich verzetten. Een gedeelte er van heeft zich ondanks het verbod van den kapitein dronken gedronken en heeft van de duisternis gebruik gemaakt om zijn eigendommen in de overladen booten te brengen, maar het gelukte Lange om de orde te herstellen.

Het afdalen in de booten met behulp van een touw kost groote moeite, want nu eens is de boot heelemaal in de hoogte en dan weer verdwijnt ze in een diepen afgrond. De laatste die in de booten gaan, zijn de kapitein en Lange. Lange stuurt zelf de eerste boot door de branding heen.

Bij ongeluk gaat tijdens den tocht naar land het pistool van den hofmeester af en de kogel treft den heer Hoevenaar in den linkerarm. Hierdoor ontstaat groote verwarring, daar niemand in het donker weet vanwaar het schot komt. De wond is niet gevaarlijk en er wordt een voorloopig verband gelegd. Na ongeveer een half uur kampen met de golven, lukt het hem om door de branding heen het strand te bereiken. Het is intusschen elf uur 's avonds geworden.

Als de schipbreukelingen aan land komen, vinden zij daar onzen ouden bekende, Goesti Ketoet en zijn gevolg. Men begrijpt, dat die ontmoeting met den beruchten Balinees niet bepaald bemoedigend was voor kapitein Blom.

Hij schrijft daarover: „Ik zal dien ouden schurk met zijn bandietengezicht nooit vergeten. Zij deden niet anders dan vragen of het schip opium, goud, zilver of Spaansche matten had geladen. En als wij dan antwoordden: neen, niets dan ijzerwerken om suiker te maken, begonnen zij met hun schurkachtige gezichten te lachen, wilden zulks niet gelooven en zeiden, dat

zoo'n groote prauwlaut veel waarde in zich moest bevatten. Ze waren zeer brutaal, keken ons recht in het gezicht, en bevoelden en betastten ons, waaruit we wel konden opmaken, dat indien meergenoemde heeren niet daar waren geweest, het voor ons niet goed zou zijn afgeloopen; er werd ons zelfs door de heeren aangeraden om, als ons iets door hen ontnomen werd, ons niet tegen hen te verzetten of met geweld terug te vorderen, maar hen in Godsnaam hun gang te laten gaan, want ze zouden koelbloedig hun kris nemen en ons vermoorden."

Op het strand vindt men de familie Lucassen in tamelijk deerniswaardigen toestand in gezelschap van twee Hollanders van het agentschap, die inmiddels gekomen waren.

„Wij waren hier nu bij elkander, alles verloren hebbende, doch wij moesten dankbaar aan God wezen voor ons levensbehoud en dat beide meergenoemde heeren daar waren geweest ter onzer hulpe. Ik zeg, dat aan hun spoedig bijzijn en menschlievendheid wij ons leven het meest te danken hadden, want als die menschen niet daar waren geweest en de Balineezen hadden ons aangevallen, dan hadden wij ons zeker verdedigd als wij konden, doch we hadden toch eindelijk voor de overmacht moeten wijken en wij hadden dan een gewelddadigen dood gevonden, zooals naderhand blijken zal als men met het karakter dezer ongeciviliseerde menschen en hunne onordelijke wetten bekend zal worden."

Men beloofde ons te helpen, zooveel men kon, om iets van onze goederen terug te krijgen, maar men gaf ons weinig hoop daar Bali een onafhankelijk land was.

„Al wat deze menschlievende menschen dus voor ons ongelukkigen doen konden, stelden zij in het werk; de ontvangst, die we van hen, geen uitgezonderd, genoten, was uiterst gastvrij en zal door mij nooit vergeten worden, zelfs van den Javanan Nore, een bediende van den heer Lange; ik zal hem altijd met dankbaarheid herinneren...."

Den volgenden morgen gingen de passagiers naar Koeta, waar zij ingekwartierd werden, ten deele bij Hollanders en ten deele in het huis van Lange. De kapitein gaat met den stuurman en den scheepsdokter in de twee booten naar het schip terug om nog iets van de uitrusting en de lading te redden. Maar ze vinden niet veel meer dan de zeilen, want de inlanders zijn er al geweest en hebben meegenomen wat ze maar konden, en het schip staat halfvol water. Het weinige, dat nog gered kan worden, laden zij in Lange's boot, die hen gevolgd is.

Er komt een schrijven van vorst Kassiman van Badong, dat het op dreiging van doodstraf verboden is om meer van het schip te halen, en hij eischt, dat alles wat reeds gered is aan hem moet worden uitgeleverd.

Vorst Kassiman beroept zich op het kliprecht d.w.z. het recht van den vorst, op alles wat op de kust strandt.

Kapitein Blom schrijft verder:

„In dien tusschentijd brak er een groot oproer uit onder de Balineezen, veroorzaakt door een Chinees, in dienst van den heer Lange, welke een der Inlanders een slag had toegebracht, doch van weinig beteekenis. Dit oproer liep zoo hoog, dat zij den Chinees opeischten, daar hun strafrecht slechts kent, dood of leven; doch de heer Lange wilde den Chinees niet uitleveren, waarop zij zijn etablissement in brand wilden steken, en als dit gebeurd was, dan had het etablissement van de N. H. M. daar in de nabijheid zijnde, niet gespaard kunnen blijven en wij allen zouden of vermoord of verbrand zijn geworden, of stellig stond ons dan een plunderij te wachten. Door tegenwoordigheid van geest en door het feit dat hij zes jaren onder het volk verkeerd heeft, gelukte het den heer Lange zulks voor dat oogenblik te stuiten. Zoo waren wij daar gedurende vier dagen in allernaangenaamste omstandigheden, ons leven niet zeker, nacht en dag gewapend, terwijl wij stormladders geplaatst hadden welke dienden om de daken, die van atap

zijn, om, als de Balineezen de boel in brand wilden steken, er af te werpen, totdat het den heer Lange gelukte met hun in onderhandeling te treden en den Chinees vrij te koopen voor f 200 en vier bollen opium...."

„Wellicht zal men de vraag doen, hoe houdt de heer Lange het daar uit. Dit is heel spoedig op te lossen. Omdat hij reeds sedert jaren in Bali en Lombok handel gedreven heeft, en zelfs tesamen met hen oorlog heeft gevoerd, hun taal machtig is, hun karakter innerlijk kent, hebben zij veel achting voor hem en kan hij persoonlijk zeer veel gedaan krijgen; alles wat dan ook handel is, komt bij hem, en als hij den vorst iets vraagt, wordt het hem zelden geweigerd, ofschoon het ons zelfs geweigerd is om aan het strand een vlaggestok op te richten. Door zijn grooten invloed heb ik dan ook de geredde goederen vrij gekregen; wie zoude het trouwens gewaagd hebben om zooals Z.Ed. tegen duizenden Balineezen op te staan, toen zij den Chinees van hem wilden hebben en hem niet uit te leveren en zoo den man zijn leven te redden. De heeren van de Nederl. Handelmaatschappij zouden tot zoo iets nooit in staat zijn geweest."

Men kan moeilijk een beter en mooier getuigenis vinden van Mads Lange's positie onder de Balineezen, van zijn moed en zijn kracht en zijn groote bereidwilligheid om zijn medemenschen te helpen, en het is later gebleken, dat vele Hollanders van aanzien, ambtenaren en geleerden, die met Lange in aanraking kwamen, evenzoo over hem dachten.

Kort na de schipbreuk keerde Kapitein Blom met zijn manschappen naar Soerabaya terug, na behoorlijk bij Radja Kasiman protest te hebben laten aantekenen door den chef van het Nederlandsch agentschap, den Heer Sandbergen. Men liet het aan Lange over om te zien de goederen terug te krijgen, die de vorst zich had toegeeigend, hetgeen hem voor een groot deel gelukte. Het wrak van de Overijssel werd door Lange ge-

kocht, die het gebruikte om zijn eigen schepen te herstellen. De familie Lucassen moest met het oog op Mevrouw's toestand voorloopig op Koeta blijven. Er werd op alle manieren voor ze gezorgd en in het huis van Mads Lange bracht Mevrouw Lucassen een meisje ter wereld. Daar het 't eerste kind van Europeesche ouders was, dat op Bali geboren werd, kan men zich voorstellen, dat dit op het eiland een heele gebeurtenis was.

Vóór Mevrouw Lucassen en haar man vertrokken, gaf Lange een afscheidsfeest waaraan 24 Europeanen deelnamen en de champagne overvloedig stroomde. Toen keerde men weer terug tot het dagelijksch werk met zijn moeiten en bezwaren. Koopman slaagde er tenslotte in om een soort overeenkomst te sluiten met de Balineesche Radja's: dat Bali onder Nederlandsche souvereiniteit zou staan en dat Nederlandsche onderdanen vrij mochten handel drijven. Ook maakte hij een bepaling betreffende het strandingsrecht in geval er een schip zou stranden op de kust. Maar het is zeer twijfelachtig of de vorsten de beteekenis van het woord souvereiniteit begrepen, omdat daarvoor geen woord is in de Balineesche taal, en bovendien voelden zij zich in geen enkel opzicht afhankelijk van de Nederlanders en namen het met de zoeven genoemde trakaten niet zoo nauw, wat men uit hun optreden tegenover het agentschap kan zien.

Het duurde geruimen tijd voor de Nederlanders den moed hadden om een steenen muur om hun etablissement op te trekken. Ze waren bang met de Balineezen in botsing te komen, die niets duldden, dat ook maar zweemde naar een verschansing, zelfs geen vlaggestok aan de kust lieten zij toe, waar de Hollandsche vlag zou kunnen wapperen en signalen geven aan de schepen. Toen men eindelijk in 1842 begon met het bouwen van dien muur, gaf dat aanleiding tot allerlei moeilijkheden, diefstal en oproerigheid, waar de alomtegenwoordige

oude handiet Goesti Ketoet en de Boegineesche en Chineesche kooplieden de hand in hadden.

Niettegenstaande de Nederlandsche commissaris Koopman vermoedde, dat Lange het Nederlandsche agentschap bij den Radja van Kloengkoeng tegenwerkte, was hij Lange niet onvriendelijk gezind. Hij werd steeds meer overtuigd, dat het gunstig was voor de Hollandsche belangen om op goeden voet met hem te zijn en hij gaf den gouverneur-generaal verscheidene malen in overweging om Lange burgerrecht te geven in Nederlandsch-Indië. In een van zijn rapporten zegt hij, dat hij met het oog op een eventueele expeditie naar Lombok wil voorstellen:

„Steeds eenen kommissaris in de nabijheid van de onderwerpelijke eilanden hebben, teneinde op het aldaar voorvallende een wakend oog te houden waarbij alsdan de persoon van Lange uitmuntende diensten zoude kunnen bewijzen, dewijl hij door zijne handelsbetrekkingen in staat is, om op een onmerkbare wijze van alles onderrigt te worden. Het is dus inderdaad van vele zijden beschouwd voor ons van belang dien man te vriend te houden en bescheiden durf ik daarom nogmaals de vrijheid te nemen Uwe Exc. mijn verzoek om hem met het burgerrecht in *N.I.e* willen begunstigen, eerbiedig dringend te herhalen.”

Eerst in Juni 1843 kreeg Lange burgerrecht.

Mads Lange's zaken breidden zich in deze jaren vlug en zeker uit, zoodat hij langzamerhand een vloot bezat van 12 à 15 Europeesche schepen, die steeds in de vaart waren, behalve nog zijn inlandsche vaartuigen, die in de naburige wateren bleven. De omzet alleen tusschen Bali en Java steeg in de jaren 1837 1843 van circa 300.000 gulden tot een millioen, en de Europeesche schepen, die in dien zelfden tijd van Java naar *Bab* werden in- en uitgeklaard stegen van 25 tot 100 per jaar. De Handelmaatschappij echter werkte jaar in jaar uit met een steeds grooter wordend verlies.

Toen de handel, die de inleiding en de voorlooper van de politieke actie op het eiland moest zijn, niet wilde lukken, en de Nederlandsche regeering, die aan de Handelmaatschappij beloofd had de onkosten te dragen van het experiment op Bali, er een hard hoofd in kreeg, toen zij de uitgaven steeds zag stijgen zonder dat er eenig resultaat bereikt werd, begon men er over te denken het etablissement op te heffen.

Het einde van deze overwegingen, die van langen duur waren, was dat de Nederlandsche Handelmaatschappij in het voorjaar van 1844 besloot haar werk op Bali te staken en alles aan Lange over te doen. Zoo ging de havenverpachting dus weer op Lange over.

Kommissaris Granpré Molière schrijft hierover den eersten April 1844 in een brief aan de regeering: „.....dat het sabandar-¹⁾ te Bali Badong bij de opbreking van ons etablissement aldaar naar alle waarschijnlijkheid zal vervallen aan de heeren John Burd en Co., zijnde de eenige op Bali gevestigde Europeanen. Genoemd handelshuis wordt bestuurd door deszelfs deelgenoot den heer M. J. Lange, Deen van geboorte, die bijaldien de daartoe met onzen geëmployeerde in Bali geopende onderhandelingen tot stand komen, als pachter zal optreden. Ten aanzien van de geschiktheid van den heer Lange voor 's Gouvernements verdere vertegenwoordiging op dat eiland, refereeren wij aan de geheime missieve d.d. 5 April No. 179....” Helaas bevindt zich het bewuste stuk, dat zeker een oordeel behelst van den Hollandschen kommissaris over Lange, niet in de correspondentie over deze zaak, en het is niet gelukt het in de Nederlandsche archieven terug te vinden.

Daarentegen bestaat het officieele dokument, waarbij Mads Lange als vertegenwoordiger van de Nederlandsche regeering

¹⁾ De sabandar of sjahbänder, d.i. hoofd van de haven, was bij de Balische vorsten een ambtenaar, gewoonlijk een familielid van den vorst, soms ook een Chinees, die belast was met het ontvangen van al de rechten in geld en in natura, die de vorst zich inzake den handel van zijn land toeëigende.

op Bali wordt aangesteld. De vorsten hebben beloofd, dat: „telkenmale wanneer schepen of vaartuigen eenige ankerplaats onder hun gebied zullen aandoen, alsdan de Nederlandsche vlag van de bandary aldaar zal worden geheschen, dat de tegenwoordige stand van zaken echter doelmatigere voorzieningen veroorlooft, dan de bewaking dier vlag uitsluitend aan de bekende onverschilligheid dier vorsten toe te vertrouwen, aangezien aan M. J. Lange, deelgenoot van het te Koeta op Badong onder de firma J. Burd en Co. gevestigd handelshuis, bij besluit van 3 Juni 1843 het burgerrecht van Nederl.-Indië is verleend en deze alzoo met vrucht als zaakgelastigde van het gouvernement zoude kunnen worden gebezigd.

Gelet op het besluit van 20 Maart 1844 No. 25, de Raad van Indië gehoord, heeft goedgevonden:

I. Te benoemen tot agent van het N.-I. Gouvernement op het eiland Bali den heer M. J. Lange, wordende aan hem mitsdien bij dezen opgedragen om de Nederl. vlag te voeren en te doen eerbiedigen en om in de gevallen bij de tractaten met de vorsten aldaar voorzien, als lid der commissie van arbitrage van wege het N.-I. Gouvernement op te treden.

II. Alhier aan te teekenen, dat van de benoeming aan die vorsten van Gouvernementswege zal worden kennis gegeven.

III. Deze voorziening tot voortdurende bescherming der Nederl. vlag op Bali te brengen ter kennis van de factory der Ned. Handelmaatschappij.

In dat stuk met al zijn langdradigheid en fraaien kanselarijstijl, moet de Nederlandsche regeering na een vruchteloos strijd van vijf jaren de vlag strijken voor Mads Lange, en, op eerlijke wijze overwonnen, draagt ze aan hem over om die vlag opnieuw te hijschen en te zorgen, dat zij geëerbiedigd wordt. De eer, die Mads Lange hierbij te beurt valt, na vijf jaren van vreedzamen arbeid op Bali, stelt hem schadeloos voor de vele

teleurstellingen en de nederlaag, die de vijf strijdlustige jaren op Lombok hem gebracht hebben.

De rekening van de Maatschappij aan de Nederlandsche regering bedroeg bij de opheffing in Oct. 1844 173.194 gulden en 39 cent. De strijd met Mads Lange was niet goedkoop geweest.

